

Петухова В. О.

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Petukhova V. O.

Post-graduate of International Economic Relations Department
V.N. Karazin Kharkiv National University

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК ТА УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

THE ANALYSIS OF NATIONAL ECONOMY AND UKRAINE EXTERNAL TRADE RELATIONS IN THE GLOBAL SYSTEM OF INTERNATIONAL TRADE

Анотація. У роботі розглянуто зовнішньоторговельні зв'язки національних економік країн світу та України в глобальній системі міжнародної торгівлі. Розглянуто такі поняття, як «регіональна торговельна угода (згода)» і «регіональне торговельне угруповання». Використано коефіцієнти зовнішньоторговельної відкритості (КЗТВ) і торгово-економічної пов'язаності (КТЕП) на основі даних ЮНКТАД, Світового банку, СОТ. На основі цих розрахунків проведено ранжування та здійснено кластерний аналіз цих угруповань.

Ключові слова: регіональне торговельне угруповання, коефіцієнт зовнішньоторговельної відкритості, коефіцієнт торгово-економічної пов'язаності, експортний потік, імпортний потік.

Вступ та постановка проблеми. На сьогодні між державами існує досить багато міжнародних торговельних угод у різних формах. Аналіз сформованої системи міжнародних торговельних зв'язків у міжнародних економічних відносинах є досить актуальним із точки зору прогнозування тенденцій у міжнародній економіці та розуміння місця України в глобальній системі міжнародної торгівлі, шляхів удосконалення стану України на світовій арені в міжнародних торговельних відносинах через вивчення досвіду успішних економік.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система міжнародних торговельних зв'язків розглядалася в роботах таких зарубіжних і вітчизняних учених, як: Арбузов С.Г., Гасім Салах, Голіков А.П., Грінберг Р.С., Довгаль О.А., Кизим М.О., Магюшенко І.Ю., Оболенський В.П., Сідоров В.І. та ін. Економіко-математичне моделювання міжнародних торговельних зв'язків у рамках торговельних угруповань було впроваджено такими вченими, як Вардомський Л.Б., Діде Е., Пилін А.Г., Раушенбах Г.В. та ін. У дослідженнях вищевказаних науковців було започатковано розв'язання проблеми міжнародних торговельних зв'язків, взаємодії держав у різних проявах міжнародних торговельних відносин та методи економіко-математичного аналізу.

У роботі використані коефіцієнти зовнішньоторговельної відкритості (КЗТВ) і торгово-економічної пов'язаності (КТЕП або КТЕЗ), які були запропоновані Вардомським Л.Б. та Пиліним А.Г. У цій статті КТЕП для цілей даного дослідження був перевизначений.

Метою даної роботи є дослідження системи міжнародних торговельних угод, які утворюють глобальну систему (або мережу), що охоплює практично всю світову економіку, а також за допомогою економіко-математичного аналізу експортних та імпортних потоків аналіз світових регіональних інтеграційних угруповань та України, а саме їх тенденції, міжнародні зв'язки.

Результати дослідження. На сьогодні до Світової організації торгівлі входить 162 національні економіки і 22 країни у статусі спостерігачів (дані СОТ за серпень 2015 р.). Тобто правилами СОТ охоплена практично вся

світова економіка. Найважливіший принцип СОТ – режим найбільшого сприяння (РНС), тобто принцип рівного ставлення до всіх торговельних партнерів, відсутність торгової дискримінації між членами СОТ. Україна приєдналася до СОТ 16 травня 2008 р. [9].

Паралельно з принципом відсутності дискримінації, проведеним СОТ, розвивається інша форма торговельних відносин – регіональні торговельні угоди (згоди) (РТЗ), які встановлюють преференційні умови для учасників РТУ, відмінні від умов торгівлі з рештою світу, тобто вводять торгівлю дискримінацію. Такі угоди є природним наслідком прагнення світового ринку оптимізувати торговельні потоки за обсягами і тарифами. Історично РТУ з'явилися навіть раніше, ніж виникла ГАТТ/СОТ. Такі угоди сприяють розвитку торгівлі та глобалізаційних процесів. Світова організація торгівлі нотифікує такі РТУ, якщо умови торгівлі з іншими учасниками СОТ у результаті укладення РТУ не погіршилися [6].

На даний момент (дані СОТ за лютий 2016 р.) серед нотифікованих РТУ чинними є 280 угод [10]. Ці угоди можна розділити на три класи.

1. Багатосторонні угоди, які формують регіональне торговельне угруповання (РТУ), між учасниками якого встановлюються преференційні торговельні відносини, більш вигідні, ніж режим найбільшого сприяння. Природно, при цьому виникає торгова дискримінація по відношенню до країн, що не входять в угруповання.

2. Двосторонні угоди між окремими країнами.

3. Двосторонні угоди між окремими країнами і регіональними торговельними угрупованнями. Двосторонні угоди між країнами є найбільш динамічною формою. Часто вони передують утворенню РТЗ. Таких угод нотифіковано 165 (дані СОТ за лютий 2016 р.). Із них 13 – двосторонні угоди України з: Вірменією, Грузією, Киргизькою Республікою, Азербайджаном, Білоруссю, Македонією, Казахстаном, Молдовою, Чорногорією, Росією, Таджикистаном, Узбекистаном, Туркменістаном [10].

Україна має дві двосторонні угоди з РТЗ – з Євросоюзом і ЕФТА (European Free Trade Association), до складу якої входять Ісландія, Норвегія, Ліхтенштейн, Швейцарія.

Дані СОТ про нотифіковані торгові угоди не відображають повною мірою поточну картину. Середній час між підписанням угоди та нотифікацією СОТ становить 2,6 роки (розраховано за даними СОТ за лютий 2016 р). Це означає, що в даний час може діяти більша кількість угод.

Терміни «регіональна торговельна угода (згода)» і «регіональне торговельне угруповання» є застарілими. Вони склалися в ті часи, коли торгові угоди укладалися між сусідніми країнами, які належать до одного регіону. Наразі все більша кількість угод укладається між країнами, розташованими в різних географічних регіонах. Виникають торгові угруповання, які носять не регіональний, а глобальний характер, наприклад Транстихоокеанське Стратегічне Економічне Партнерство. Однак оскільки ці терміни стали загальноприйнятими в науковій літературі, ми будемо користуватися ними в подальшому, маючи на увазі, що за змістом вони, швидше за все, набувають усе більш глобальний характер.

Торгові угоди відіграють помітну роль у світовій економіці. Середній рівень митного оподаткування у світовій торгівлі в 2015 р. склав 4%. При цьому відносно 52,3% обсягу діяли нульові ставки, з них 25,3% уведені в рамках РТС, і 27% – двосторонніх угод [6].

За даними доповіді ЮНКТАД, у світовій торгівлі враховується 51 регіональне торговельне угруповання. З 225 національних економік, які знаходяться в полі зору

ЮНКТАД, тільки 29 не входять ні в які угруповання [11]. Ці країни виробляють близько 0,2% світового ВВП. У середньому кожна країна входить в 4,5 угруповання. Найбільше число входжень (дев'ять) спостерігається у США, Канади, Франції, Німеччини та Італії. За даними ЮНКТАД, Україна входить в РТУ «Співдружність Незалежних Держав» (СНД) [11].

Регіональні торговельні угруповання сильно розрізняються за кількістю країн, за часткою у світовому ВВП і частці у світовій торгівлі, за рівнем торговельних преференцій усередині угруповання, який визначає частку торговельних потоків усередині угруповання по відношенню до повного об'єму торгівлі РТУ.

Крім того, серед розглянутих РТУ можна виділити угруповання, які об'єднують країни, що знаходяться приблизно на одному рівні розвитку (угруповання розвинутих країн, країн, що розвиваються, слаборозвинених країн), а також РТУ, що об'єднують країни, сильно різняться за рівнем економічного розвитку. Зрозуміло, що взаємодія між учасниками в таких угрупованнях носить різний характер.

За даними ЮНКТАД, була обчислена частка кожної РТУ у світовій зовнішній торгівлі та проведено ранжування угруповань за цим показником. Вийшла таблиця, в якій залишені 24 угруповання, частка яких у світовій торгівлі перевищує 1% [11].

Таблиця 1

РТУ в глобальній системі світової торгівлі

Ранг експ.	Ранг імп.	РТУ	Повна назва	Частка в світовій торгівлі експорту, %	Частка у світовій торгівлі імпорту, %
1	1	APEC	Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво	47,36	48,74
2	2	EU28	Європейський Союз	32,68	32,87
3	4	ASEAN+CJK	Асоціація держав Південно-Східної Азії плюс Китай, Японія і Республіка Корея	25,27	23,75
4	3	TPP	Trans-Pacific Partnership (під переговорами)	23,48	27,25
5	7	GSTP	Глобальна система торгових преференцій між країнами, що розвиваються	20,02	19,94
6	5	OAS	Організація американських держав	16,74	20,74
7	6	FTAA	Зона вільної торгівлі Америки	16,71	20,66
8	9	APTA	Угода Азіатсько-Тихоокеанської економічної кооперації	16,03	15,49
9	8	NAFTA	Північноамериканська угода про вільну торгівлю	12,83	16,82
10	10	OIC	Організація ісламського співробітництва	12,52	9,82
11	14	OPEC	Організація країн – експортерів нафти	8,03	4,28
12	13	LAS	Ліга арабських держав	6,89	4,5
13	11	ASEAN	Асоціація держав Південно-Східної Азії	6,82	6,49
14	12	LAIA	Латиноамериканська асоціація інтеграції	5,53	5,33
15	18	GCC	Рада співробітництва арабських держав Перської затоки	5,26	2,64
16	17	CIS	Співдружність незалежних держав	4,09	2,75
17	15	UNASUR	Союз південноамериканських націй	3,44	3,14
18	19	ACP	Країни Африки, Карибського басейну і Тихого океану	2,54	2,46
19	21	MERCOSUR	Південноамериканський спільний ринок	2,28	2
20	20	ECO	Організація економічного співробітництва	2,27	2,36
21	22	EFTA	Європейська асоціація вільної торгівлі	2,19	1,69
22	16	SAARC	Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії	1,97	3,11
23	23	CEN-SAD	Спільнота держав Сахеля-Сахари	1,51	1,6
24	24	SADC	Співтовариство розвитку Півдня Африки	1,15	1,05

Джерело: складено автором за даними [11]

Можна бачити, що показники експорту та імпорту трохи відрізняються, тобто можна виділити експортоорієнтовані (15 з 24) та імпортоорієнтовані (9 з 24) РТУ.

Торгові угруповання утворюються з метою забезпечення більш вигідних умов торгівлі, тобто більш низьких тарифів усередині угруповання в порівнянні з умовами торгівлі з іншими країнами. Рівень переваги будемо враховувати за допомогою коефіцієнта торгово-економічної пов'язаності (КТЕП) [1, с. 25; 6, с. 36].

Однак для цілей даної роботи внесемо в визначення коефіцієнта зміни.

Для розрахунку КТЕП будемо використовувати параметри:

$$r = \frac{\text{обсяг торгівлі всередині угруповання}}{\text{повний обсяг торгівлі угруповання}} \quad (1)$$

$$g = \frac{\text{повний обсяг торгівлі угруповання}}{\text{обсяг світової торгівлі}} \quad (2)$$

$$\text{КТЕП} = \frac{r - g}{1 - g} \quad (3)$$

КТЕП = 0 у тому випадку, коли спостерігається ситуація байдужості, $r = g$, тобто при випадковому виборі торгового партнера зі світової торговельної системи, частка внутрішньої торгівлі збігається з g . КТЕП = 1, коли РТУ є замкнутою, тобто вся торгівля відбувається всередині угруповання.

Коефіцієнт торгово-економічної пов'язаності був обчислений для всіх угруповань, і виконано ранжування по

КТЕП за експортними та імпорними потоками. Найбільш високі значення виявлені у наступних угруповань (табл. 2).

КТЕП може приймати негативні значення.

Негативні КТЕП означають, що учасники угруповання воліють вибирати торговельних партнерів за межами угруповання.

Значення КТЕП для експорту та імпорту для більшості угруповань помітно різняться. Ці відмінності зручно представити у вигляді точкової діаграми, де по вертикальній осі відкладені ранги РТУ по імпорту, а по горизонтальній – ранги з експорту. Точки на діаграмі представляють окремі РТУ. Діагональна пунктирна лінія відповідає рівності КТЕП з експорту та імпорту. Пунктирні лінії, паралельні головній діагоналі, обмежують область, в якій ранги з експорту та імпорту розрізняються менш ніж на п'ять одиниць. Угруповання, що потрапляють до цієї області, вважаються збалансованими за експортними та імпорними потоками в сенсі торгово-економічної пов'язаності.

Така діаграма дає змогу розбити РТУ на три класи:

Для таких угруповань імпорт переважно здійснюється всередині угруповання, а експорт – за межами РТУ. Характерним представником є CIS (СНД – Співдружність незалежних держав), в яку входить Україна.

Експортні потоки в таких угрупованнях орієнтовані на учасників РТУ, а імпорт – переважно на світову торгову систему. Більшість РТУ можна вважати збалансованими з

Таблиця 2

КТЕП за експортними та імпорними потоками РТУ

Ранг за експорт.	Ранг за імпорт.	РТУ	Повна назва РТУ	КТЕП за експортом	КТЕП за імпортом
1	3	OAS	Організація американських держав	0,461	0,271
2	4	FTAA	Зона вільної торгівлі Америки	0,459	0,271
3	1	EU28	Європейський Союз	0,449	0,368
4	7	NAFTA	Північноамериканська угода про вільну торгівлю	0,415	0,210
5	2	APEC	Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво	0,389	0,359
6	11	TPP	Trans-Pacific Partnership (під переговорами)	0,295	0,154
7	10	ASEAN	Асоціація держав Південно-Східної Азії	0,200	0,184
8	27	EAC	Східно-африканська спільнота	0,189	0,078
9	23	CEFTA	Угода Центральної Європейської асоціації вільної торгівлі	0,178	0,089
10	14	CACM	Загальний ринок Центральної Америки	0,177	0,134
11	8	SADC	Співтовариство розвитку Півдня Африки	0,171	0,190
12	9	UNASUR	Союз південноамериканських націй	0,162	0,188
13	12	ACP	Країни Африки, Карибського басейну і Тихого океану	0,150	0,154
14	18	CARICOM	Карибське співтовариство	0,141	0,103
15	5	ASEAN+CJK	Асоціація держав Південно-Східної Азії плюс Китай, Японія і Республіка Корея	0,140	0,257
16	37	OECS	Організація Східно-карибських держав	0,139	0,017
17	15	SACU	Південноафриканський митний союз	0,136	0,132
18	22	WAEMU	Західно-африканський економічний і валютний союз	0,133	0,096
19	6	CIS	Співдружність незалежних держав	0,128	0,234
20	32	IGAD	Міжурядовий орган з розвитку	0,122	0,042
21	13	MERCOSUR	Південноамериканський спільний ринок	0,118	0,139

Джерело: складено автором за даними [11]

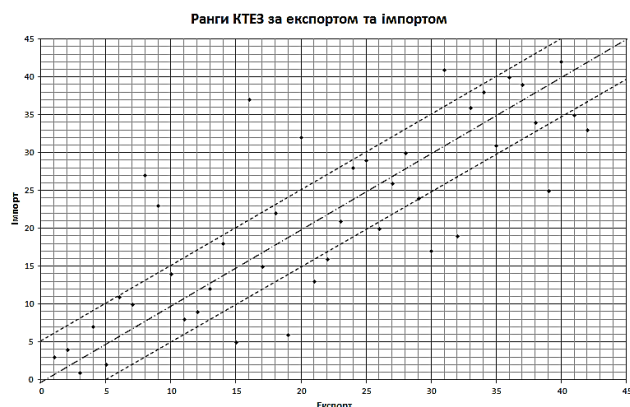
Таблиця 3

Негативні показники КТЕП РТУ

Ранг за експорт.	Ранг за імпорт.	РТУ	Повна назва РТУ	КТЕП за експортом	КТЕП за імпортом
40	42	EFTA	Європейська асоціація вільної торгівлі	-0,016	-0,009
41	35	OPEC	Організація країн – експортерів нафти	-0,031	0,03
42	33	APTA	Угода Азіатсько-Тихоокеанської економічної кооперації	-0,055	0,031

Джерело: складено автором за даними [11]

експорту та імпорту. У цей клас входять РТУ з найбільш високими показниками КТЕП.

Діаграма 1. Ранги КТЕП за експортом та імпортом РТУ

Джерело: складено автором за даними [11]

Склад угруповань за рівнем економічного розвитку істотно різняться. Для обліку рівня економічного розвитку скористаємося класифікацією UNCTAD [10]. Для класів уведемо умовні цифрові позначення:

1. Країни, що розвиваються, з низьким рівнем доходу – 1;
2. Країни, що розвиваються, із середнім рівнем доходу – 2;
3. Країни, що розвиваються, з високим рівнем доходу – 3;
4. Країни з перехідною економікою – 4;
5. Розвинені країни – 5.

Такий підхід дає змогу виділити однорідні за рівнем розвитку угруповання:

1. Угруповання розвинених країн: Європейський Союз, Європейська асоціація вільної торгівлі.

2. РТУ перехідних країн: Співдружність незалежних держав, Угода Центральноєвропейської асоціації вільної торгівлі.

3. РТУ країн, що розвиваються, з високим рівнем доходу: Рада співробітництва арабських держав Перської затоки, Організація Східнокарибських держав.

4. РТУ країн, що розвиваються, із середнім рівнем доходу: Меланезійська група;

5. РТУ країн, що розвиваються, з низьким рівнем доходу: Економічне співтовариство країн Великих Озер, Група басейну річки Мано, Західноафриканський економічний і валютний союз.

6. Угруповання OAS, FTAA, ASEAN включають країни всіх п'яти класів за рівнем розвитку.

7. Угруповання ECO, APEC, TPP, OIC включають країни чотирьох класів за рівнем розвитку.

8. Найбільша кількість угруповань об'єднує країни, що розвиваються. Таких РТУ налічується 28: CEPGL, MRU, WAEMU, MSG, GCC, OECS, OPEC, LAIA, EAC, SACM, CARICOM, MERCOSUR, ECOWAS, ALBA-TCP, CAN, UNASUR, CEN-SAD, IGAD, AMU, COMESA, APTA, SAARC, SACU, LAS, ECCAS, SADC, ACP, CEMAC.

Найбільш динамічною формою міжнародних торгових відносин є двосторонні торговельні угоди між країнами і між країнами і РТУ.

Європейський Союз охоплює 33% світової торгівлі і має коефіцієнти торгово-економічної пов'язаності 0,45 з експорту та 0,37 за імпортом. Такі результати досягаються не тільки завдяки тісним торговельним зв'язкам між учасниками Союзу, а й за рахунок 34 торгових угод з окремими країнами, з яких три мають статус митного союзу, 12 – угоди про економічну інтеграцію і зону вільної торгівлі, 19 – зони вільної торгівлі [10].

Таблиця 4

КТЕП за експортними за імпортними потоками РТУ

Ранг за експорт.	Ранг за імпорт.	РТУ	Повна назва РТУ	КТЕЗ за експортом	КТЕЗ за імпортом
29	24	ALBA-TCP	Боліваріанський альянс для народів нашої Америки – Народний договір торгівлі	0,05	0,081
22	16	LAIA	Латиноамериканська асоціація інтеграції	0,114	0,124
26	20	ECOWAS	Економічне співтовариство країн Західної Африки	0,075	0,1
41	35	OPEC	Організація країн – експортерів нафти	-0,031	0,03
21	13	MERCOSUR	Південноамериканський спільний ринок	0,118	0,139
42	33	APTA	Угода Азіатсько-Тихоокеанської економічної кооперації	-0,055	0,031
15	5	ASEAN+CJK	Асоціація держав Південно-Східної Азії плюс Китай, Японія і Республіка Корея	0,14	0,257
19	6	CIS	Співдружність незалежних держав	0,128	0,234
30	17	OIC	Організація ісламського співробітництва	0,047	0,108
32	19	LAS	Ліга арабських держав	0,033	0,103
39	25	GCC	Рада співробітництва арабських держав Перської затоки	0,003	0,08

Джерело: складено автором за даними [11]

Таблиця 5

Експортно інтегровані РТУ

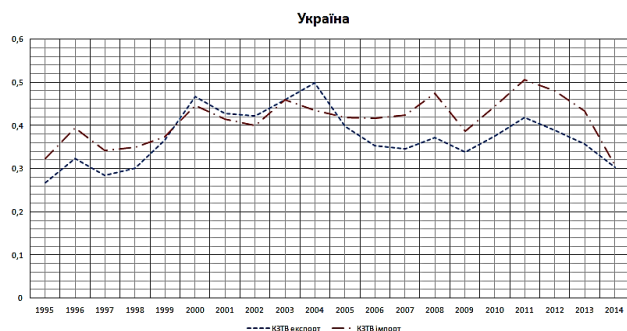
Ранг за експортом	Ранг за імпортом	РТГ	Повна назва РТГ	КТЕЗ за експортом	КТЕЗ за імпортом
16	37	OECS	Організація Східно-карибських держав	0,139	0,017
8	27	EAC	Східно-африканський пільнота	0,189	0,078
9	23	CEFTA	Угода Центральноєвропейської асоціації вільної торгівлі	0,178	0,089
20	32	IGAD	Міжурядовий орган з розвитку	0,122	0,042
31	41	SAARC	Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії	0,041	0,007
6	11	TPP	Trans-Pacific Partnership (під переговорами)	0,295	0,154

Джерело: складено автором за даними [11]

Раніше зазначалося, що ЕФТА – Європейська асоціація вільної торгівлі – показує негативні коефіцієнти торгово-економічної пов'язаності. Однак ЕФТА пов'язана з іншими країнами 24 договорами, з яких вісім мають статус угоди про економічну інтеграцію і зону вільної торгівлі, інші – зони вільної торгівлі.

Коефіцієнт зовнішньоторговельної відкритості (КЗТВ) характеризує торгова поведінка країни і визначається як відношення зовнішньоторговельного обороту до ВВП. У даній роботі розраховуються і застосовуються окремі КЗТВ для експорту та імпорту [11].

Діаграма 2. КЗТВ України з експорту та імпорту в 1995–2014 рр.

Джерело: складено автором за даними [11]

Падіння КЗТВ почалося в 2011 р. і до 2014 р. опустилося до рівня 1998 р. Структуру такого падіння можна побачити на діаграмі 3, де представлені дані експортних потоків з основними торговими партнерами.

Діаграма 3. Головні партнери України за експортом у 1995–2014 рр.

Джерело: складено автором за даними [11]

Діаграма 4. Головні партнери України за імпортом у 1995–2014 рр.

Джерело: складено автором за даними [11]

У 2011 р. Україна входила в єдине торговельне угруповання – Співдружність Незалежних Держав (СІС).

Коефіцієнт торгово-економічної відкритості відображає специфіку національної економіки: місце у світовому розподілі праці, вектор розвитку, стан внутрішнього ринку та інші характеристики. Зрозуміти, що означає КТЕП України на діаграмі 2, можна тільки в порівнянні з аналогічними діаграмами для інших країн. Були побудовані графіки КТЕП за той же період часу за даними торгових матриць ЮНКТАД для всіх країн, охоплених статистикою. Була виявлена велика різноманітність поведінки. З метою виявлення якісної подібності або відмінності країн була проведена класифікація зовнішньоторговельної поведінки. Тип торгової поведінки визначався за останні дев'ять років шляхом обчислення п'ятих параметрів:

1. середнє значення експорту;
2. тангенс кута нахилу лінійного тренда експорту;
3. середнє значення імпорту;
4. тангенс кута нахилу лінійного тренда імпорту;
5. зовнішньоторговельний баланс.

Оскільки інтерес представляли якісні відмінності, то було виконано ранжування за всіма параметрами.

Для класифікації використовувався метод динамічних згущень [5, с. 180]. Об'єктами класифікації були національні економіки. Відстань між об'єктами визначалася за формулою [7, с. 41, 54].

$$d_{ij} = \sum_{k=1}^n |r_i^k - r_j^k|, \quad (4)$$

де d_{ij} – відстань між i -м і j -м об'єктами, n – кількість параметрів, r_j^k – ранг i -го об'єкта по k -му параметру.

Спочатку кожен об'єкт уважався окремим кластером, і обчислювалася матриця відстаней. На кожному кроці алгоритму два найближчих об'єкта об'єднувалися в один кластер. Для обчислення параметрів нового кластера застосовувалася прийнята в непараметричній статистиці процедура об'єднання рангів. Після об'єднання матриця відстаней перераховувалася. Шляхом успішних кроків і контролю кластерів було отримано розбиття вихідної безлічі об'єктів на сім кластерів.

У кожен кластер потрапили кілька великих країн, які й визначають тип торговельної поведінки по КЗТО, а також деяку кількість країн, тип поведінки яких схожий на поведінку лідерів, хоча це не можна розглядати як схожість економічних механізмів (діаграма 5).

У перший кластер потрапили 14 країн, які в сумі дають 40% світового ВВП. Найзначніші представники: США, Японія, Бразилія, Індія.

У другій кластер потрапили 18 країн, які в сумі дають 18% світового ВВП. Найзначніші представники: Китай, Великобританія, Австралія, Туреччина.

У третій кластер потрапили вісім країн, які в сумі дають 7,12% світового ВВП. Найзначніші представники: Німеччина, Австрія, Румунія, Україна, Казахстан.

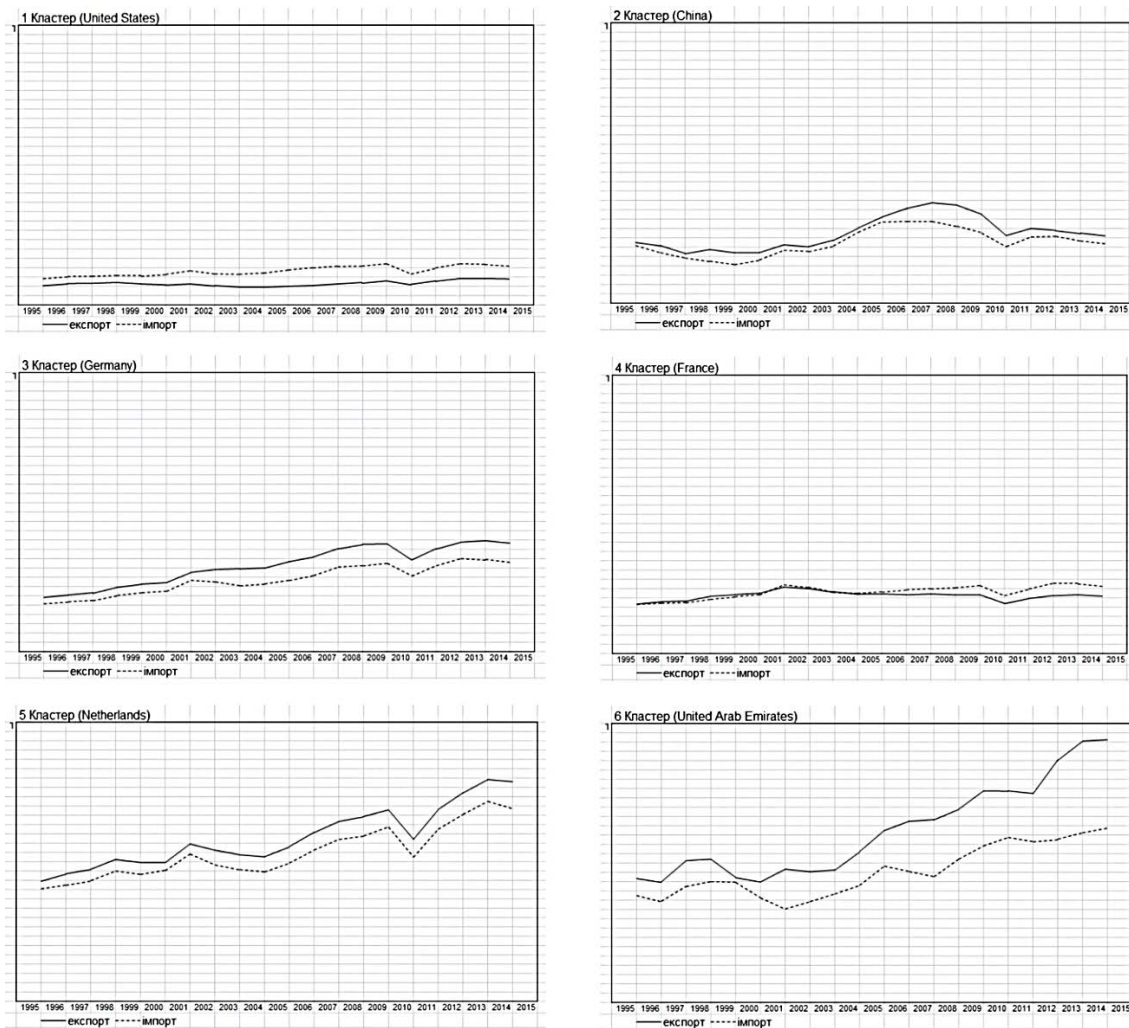
У четвертий кластер потрапила 31 країна з 27,45% світового ВВП. Найзначніші представники: Франція, Італія, Канада, Росія, Іспанія.

У п'ятий кластер потрапили 17 країн, з 4,26% світового ВВП. Найзначніші представники: Нідерланди, Бельгія, Таїланд, Чехія, Філіппіни.

У шостий кластер потрапили 17 країн, які в сумі дають 2,9% світового ВВП. Найзначніші представники: ОАЕ, Нігерія, Ірландія, Малайзія.

У сьомий кластер потрапили всього дві країни – Кіпр і Ліван, які в сумі дають 0,1% світового ВВП.

Висновки. Виконане розбиття на кластери показує, що не існує пріоритетного типу торгової поведінки, яка б забезпечувала більш успішний розвиток економіки. Однак сформований тип слід урахувувати при розробці

Діаграма 5.

заходів подальшого розвитку, при цьому слід придивитися до досвіду успішних сусідніх країн по кластеру. Міжнародні торгово-економічні зв'язки забезпечують ефективну роботу економіки у відповідності до сформованого типу торгової поведінки. Розвиток міжнародних торговельно-економічних зв'язків має носити випереджаючий характер по відношенню до реформ в економіці. Широка участь у системі світової торгівлі має не тільки обслуговуючий по відношенню до національної економіки характер, але й творчий. Торговельні зв'язки створюють нову міжнародну торгівлю, нову конкуренцію, виводять стандарти виробництва на світовий рівень, сприяють притоку міжнарод-

них інвестицій. На нашу думку, міжнародні торговельні зв'язки повинні бути диверсифіковані. Не можна допускати наявності головного торгового партнера. Україна, за нашими розрахунками, не займає провідного місця у глобальній системі міжнародної торгівлі. Вона потрапила до третього кластеру, куди входять країни, які в сумі дають 7,12% світового ВВП. Україна як учасник глобальної системи міжнародної торгівлі не є системою замкнутого типу. Але, на нашу думку, вона може поліпшити своє положення у цій системі через вступ до регіональних торговельних угруповань, які будуть сприяти збільшенню зовнішньої торгівлі України з іншими країнами.

Список використаних джерел:

1. Вардомский Л.Б., Пылин А.Г. Между ЕС и Россией: тенденции развития внешнеэкономических связей государств общего соседства / Л.Б. Вардомский, А.Г. Пылин // Проблемы и перспективы взаимодействия между Европейским Союзом, Украиной и Россией в новых условиях: материалы сборника научных трудов Ассоциации «Центр исследований экономического и социокультурного развития стран СНГ, Центральной и Восточной Европы» – М., 2015. – С. 50–94.
2. Голиков А.П. Світова економіка: [підручник] / А.П. Голиков, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 268 с.
3. Голиков А.П. Міжнародні економічні відносини: [підручник] / А.П. Голиков, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 464 с.
4. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: [колективна монографія] / За ред. А.П. Голикова, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 316 с.
5. Методы анализа данных. Подход, основанный на методе динамических сгущений / Э. Дидэ и др.; пер. с франц. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 357 с.
6. Оболенский В.П. Общее экономическое пространство от Лиссабона до Владивостока: реалистический проект или благое пожелание? Научный доклад / В.П. Оболенский. – М.: Центр ИЭСР, 2015. – 32 с.

7. Раушенбах Г.В. Проблемы измерения близости в задачах анализа данных / Г.В. Раушенбах // Программно-алгоритмическое обеспечение анализа данных в медико-биологических исследованиях. – М.: Наука, 1987. – С. 41–54.
8. Экономическое взаимодействие стран – членов СНГ в контексте Евразийского интеграционного проекта: сборник научных статей / Отв. ред. Л.Б. Вардомский, А.Г. Пылин. – М.: ИЭ РАН, 2015. – 308 с.
9. Кизим М.О. Можливості і загрози від членства в СОТ для України у зовнішній торгівлі сільськогосподарськими товарами з країнами ЄС і митного союзу ЄВРАЗЕС / М.О. Кизим [та ін.] // Моделювання регіональної економіки. – 2013. – № 2. – С. 185–204 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2013_2_19.
10. Офіційний сайт ВТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wto.org>.
11. UNCTAD: Trade and Development Report, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=1358>.

Аннотация. В работе рассмотрены внешнеторговые связи национальных экономик стран мира и Украины в глобальной системе международной торговли. Рассмотрены такие понятия, как «региональная торговая сделка» и «региональные торговые группировки». В работе использованы коэффициенты внешнеторговой открытости (КВТО) и торгово-экономической связанности (КТЭП) на основе данных ЮНКТАД, Всемирного банка, ВТО. На основе этих расчетов проведены ранжирование и кластерный анализ этих группировок.

Ключевые слова: региональные торговые группировки, коэффициент внешнеторговой открытости, коэффициент торгово-экономической связанности, экспортный поток, импортный поток.

Summary. The paper deals with foreign trade relations of the national economies of the world and in Ukraine in the global system of international trade. We consider such concepts as «regional bargain» and «regional trade groupings». We used the coefficients of foreign trade openness (KVTO) and trade and economic cohesion (KTEP) based on UNCTAD data, World Bank, WTO. On the basis of these calculations are carried out ranking and cluster analysis of these groups.

Key words: regional trade groups, the ratio of foreign trade openness coefficient of the trade and economic cohesion, export flow, import flows.